

INSTITUT ZA POVIJEST UMJETNOSTI

Zagreb, 2. prosinca 2025.

Ur. br.: IPU-1-1-O-25-798

Na temelju članka 39. Statuta Instituta za povijest umjetnosti, Znanstveno vijeće na 17. sjednici održanoj 2. prosinca 2025. godine donosi

POLITIKU OTVORENE ZNANOSTI INSTITUTA ZA POVIJEST UMJETNOSTI

1. Vizija i načela otvorene znanosti

Politika otvorene znanosti Instituta za povijest umjetnosti (dalje: Institut) razvija se u skladu s europskim i nacionalnim politikama otvorene znanosti, definiranim u okviru programa Horizon Europe, smjernicama i praksama otvorenog pristupa u European Research Area (ERA), Hrvatskim planom za otvorenu znanost, koji je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih Republike Hrvatske usvojilo 19. svibnja 2025., te definicijom i preporukama UNESCO-a o otvorenoj znanosti (2021.).

Otvorena znanost obuhvaća načela i prakse koje promiču slobodan pristup rezultatima istraživanja, transparentnost znanstvenih procesa te ponovnu upotrebu podataka i znanstvenih izvora. Ona se temelji na izgradnji, održavanju i razvoju zajedničkih otvorenih istraživačkih infrastruktura koje omogućuju takav pristup i razmjenu znanja.

U području humanističkih znanosti otvorena znanost povezuje istraživanje s kulturnim nasljeđem, društvom i obrazovanjem. Otvorena znanost doprinosi očuvanju i interpretaciji kulturne baštine kroz oblikovanje i razvoj digitalnih resursa, omogućuje veći društveni doseg istraživanja te potiče interdisciplinarnost i inovativnost.

Otvorena znanost u okviru djelatnosti Instituta podrazumijeva:

- dostupnost i otvoren pristup publikacijama, istraživačkim podacima i digitalnim zbirkama;
- razvoj digitalne infrastrukture i alata za obradu i interpretaciju podataka;
- poticanje suradnje između znanstvenika, znanstvenih i kulturnih ustanova i šire javnosti;
- transparentnost stručne i znanstvene metodologije te dostupnost rezultata istraživanja sukladno načelima znanstvene etičnosti.

Politika otvorene znanosti integrirana je u strateškim je dokumentima Instituta kroz nekoliko ciljeva:

- unaprjeđenje kvalitete znanstvenih istraživanja – povećanje vidljivosti i dostupnosti rezultata, transparentno upravljanje podacima i istraživačkim metodologijama;
- razvoj digitalne infrastrukture – osiguravanje pouzdanih sustava za pohranu, dijeljenje i dugoročno očuvanje digitalnih istraživačkih resursa;
- osnaživanje suradnje i prijenos rezultata istraživanja u društvo – omogućavanje otvorenog dijaloga između znanstvene zajednice i šire javnosti;
- europska relevantnost Instituta – usklađivanje s europskim načelima otvorene znanosti i uključivanje u međunarodne istraživačke mreže.

Vrijednosti koje Institut nastoji promicati u okviru primjene smjernica i najboljih praksi otvorene znanosti jesu otvorenost, odgovornost, suradnja, inovativnost, etičnost i održivost.

Institut prepoznaje obvezu primjene načela otvorenog pristupa u svim javno financiranim istraživanjima te potiče istraživače da usklađuju svoje projekte s navedenim okvirima.

2. Otvoreni pristup znanstvenim informacijama

Institut zastupa načelo objavljivanja znanstvenih informacija u otvorenom pristupu.

Primarno mjesto pohrane i diseminacije publikacija je institucijski repozitorij PODEST (<https://podest.ipu.hr>), uspostavljen u okviru nacionalnog sustava digitalnih akademskih arhiva i repozitorija DABAR.

Prilikom objave publikacija i istraživačkih podataka Institut teži primjeni globalno prihvaćenog *Creative Commons* sustava za upravljanje autorskim pravima i licenciranje. Preporučuje se korištenje licence CC BY, koja omogućuje dijeljenje i ponovnu upotrebu uz zadržavanje autorskih prava. U slučaju ugovornih ograničenja, preporučuje se određivanje razumnog razdoblja embarga (najdulje do 12 mjeseci), uz obvezu naknadne objave publikacije u otvorenom pristupu. Izuzeća se primjenjuju na materijale zaštićene autorskim, vlasničkim ili komercijalnim pravima trećih strana.

3. Upravljanje istraživačkim podacima

Institut u upravljanju istraživačkim podacima promiče globalno prihvaćenu paradigmu primjene FAIR načela (*Findable, Accessible, Interoperable, Reusable*) prema kojima rezultati istraživanja i s njima povezane metodologije i podaci moraju biti pronalazljivi, dostupni, interoperabilni i ponovno upotrebljivi.

Za sve projekte kojima je u metodološkoj osnovi prikupljanje, strojna i druga obrada, analiza, pohrana te omogućavanje daljnjeg korištenja i ponovne upotrebe znanstvenih podataka,

obvezna je izrada plana upravljanja podacima (engl. *Data Management Plan*), kojim se definira način prikupljanja, obrade, pohrane, licenciranja i ponovne upotrebe podataka.

Arhiviranje podataka specifičnih za humanistiku (tekstualni korpusi, transkripti, fotografije, intervjui, arhivski zapisi i dokumenti, digitalne AV zbirke, podatkovne baze i sl.), provodi se uz opisivanje odgovarajućim metapodacima i pohranu na izvanmrežne i mrežne podatkovne diskove za koje je osiguran reguliran pristup i nadzor prometa te adekvatan postupak redovitog sigurnosnog kopiranja podataka. Time se osigurava dugoročno očuvanje, dostupnost i strojna pretraživost.

Institut osigurava usklađenost s propisima o zaštiti osobnih podataka (GDPR), autorskim pravima i etičkim načelima istraživanja, uz poseban oprez i razmatranje najboljih praksi pri dostupnosti osjetljivih ili zaštićenih materijala.

4. Otvorena metodologija i reproducibilnost

Pri dokumentiranju istraživanja evidentiraju se sve faze istraživačkog procesa, od početne koncepcije do završnih rezultata. Istraživači vode bilješke o metodološkim odlukama i pripadajućim obrazloženjima. Dokumentacija o istraživačkom procesu uključuje i opis korištenih arhivskih, muzejskih i drugih izvora.

Institut podržava korištenje i prilagodbu vlastitih softverskih alata razvijenih za potrebe istraživanja u široj znanstvenoj zajednici te dijeljenje razvijenih metodoloških protokola u otvorenim repozitorijima. Skripte za obradu i analizu podataka dostupne su uz odgovarajuću dokumentaciju.

5. Upravljanje digitalnim zbirkama

Institut potiče primjenu dobrih praksi i postupaka dugoročnog očuvanja svih digitalnih istraživačkih materijala. Digitalni zapisi pohranjuju se u više istovjetnih kopija na različitim izvanmrežnim i mrežnim lokacijama, uz kontrolirani pristup. Migracija podataka u nove formate planira se i provodi periodično kako bi se osigurala njihova dugoročna dostupnost.

Institut potiče suradnju s nacionalnim i međunarodnim repozitorijima za dugoročnu pohranu podataka i zbirki digitalnog gradiva. Potiče se povezivanje digitalnih resursa s vanjskim autoritetnim bazama i identifikatorima te usvajanje interoperabilnosti sustava s drugim institucijama, putem standardnih API protokola.

Institut posebnu pozornost pridaje primjeni i unapređivanju kontroliranih vokabulara i tezaurusa radi dosljednosti opisivanja. Preporučuje se strukturiranje metapodataka prema međunarodno usvojenim i prepoznatim shemama (Dublin Core, MARC21, MODS, EDM, IIF).

Institut primjenjuje međunarodne standarde i prati primjere najbolje prakse u postupcima digitalizacije i digitalne pretvorbe vizualnog i tekstualnog gradiva. Digitalne reprodukcije izrađuju se u optimalnoj rezoluciji te su opremljene odgovarajućim tehničkim metapodacima.

Kontrola kvalitete digitalizacije provodi se prema uspostavljenim protokolima. Institut osigurava pristupačnost digitalnih resursa kroz standardizirane formate.

6. Znanstvena komunikacija i odjeci

U okviru upravljanja modulima u nacionalnom informacijskom sustavu znanosti u Republici Hrvatskoj – CRORIS, Institut na razini ustanove u sustavu znanosti objedinjuje i povezuje relevantne informacije o znanstveno-istraživačkom radu, uključujući podatke o znanstvenicima, projektima, publikacijama, opremi i drugim specifičnim uslugama.

Za praćenje doseg a i utjecaja istraživanja u digitalnom okruženju (citiranost, načini i količina preuzimanja sadržaja, dostupnost informacija na javnim portalima i sl.) uz bibliometrijske pokazatelje primjenjuju se alternativne metrike (*altmetrics*).

Primjenom načela otvorene znanosti Institut doprinosi većem uključivanju javnosti, napose kulturnog sektora, u znanstveni proces, potiče dijalog i suradnju te jača svoju društvenu ulogu kao središta znanstvenog transfera u području humanističkih znanosti, u polju povijesti umjetnosti.

7. Edukacija i podrška istraživačima u primjeni koncepata otvorene znanosti

U okviru provedbe strategije razvoja i strateškog programa istraživanja, Institut osigurava održavanje i razvoj infrastrukture, uspostavu i razvoj digitalnih repozitorija te administrativnih alata za provedbu otvorene znanosti.

Knjižnična i dokumentacijska služba Instituta, u suradnji s drugim odjelima te vanjskim suradnicima i stručnjacima iz specifičnih polja, organizira povremene edukacije o otvorenom pristupu, upravljanju podacima, autorskim pravima, primjeni licencija i drugim aspektima otvorene znanosti.

8. Praćenje i evaluacija

Dokument Instituta o politici otvorene znanosti fleksibilan je i prilagođen specifičnostima povijesti umjetnosti i suradnih znanstvenih disciplina, uzimajući u obzir posebnosti kao što su različiti oblici rezultata istraživanja, heterogeni segmenti znanstvene i kulturne baštine, arhivski materijali i kvalitativne metodologije.

U okviru provedbe aktualnog Programskog ugovora Instituta zaključenog s Ministarstvom znanosti, obrazovanja i mladih, napredak u provedbi politike otvorene znanosti prati se kroz broj radova u otvorenom pristupu, broj projekata za koje je izrađen i provodi se Plan upravljanja istraživačkim podacima (DMP), broj repozitorija, digitalnih zbirki i informacijskih sustava dostupnih u otvorenom pristupu te kroz sudjelovanje istraživača u edukacijama i inicijativama otvorene znanosti.

Politika otvorene znanosti Instituta revidira se svake tri godine u skladu s razvojem europskih i nacionalnih standarda. O provedbi politike otvorene znanosti Institut izvještava u godišnjem izvještaju o radu te kroz projektne evaluacije.

Za praćenje provedbe ove Politike, predlaganje njezinih izmjena i dopuna te izvještavanje Znanstvenog vijeća zaduženo je Povjerenstvo za otvorenu znanost kao stalno radno tijelo Znanstvenog vijeća.

Povjerenstvo za otvorenu znanost imenovano je u sastavu: dr. sc. Darka Bilić, dr. sc. Sanja Horvatinčić, dr. sc. Ana Plosnić Škarić, dr. sc. Sanja Sekelj, Irena Šimić, Lina Šojat i dr. sc. Danko Zelić. Savjetnica Povjerenstva je dr. sc. Ljiljana Kolečnik.

Ova Politika stupa na snagu danom donošenja.

Predsjednik Znanstvenog vijeća
dr. sc. Petar Prelog